

Τα «αφύλακτα πεδία μάχης» της κουλτούρας και του πολιτισμού

ΕΡ. Ξεκινάω από τον τίτλο του βιβλίου (και υπότιλο του τελευταίου άρθρου). Γιατί «πεδία», γιατί «μάχης», και γιατί «αφύλακτα»;

Α.Μ. Βιώνουμε όλοι μια ταραγμένη και απορρυθμισμένη ζωή. Κάθε μέρα είναι, περισσότερο από ποτέ, μια σκληρή μάχη με στόχο απλώς να «περάσει». Κάθε μήνας που επιβιώνεις σώος στο σώμα και στην ψυχή σου αποτελεί μια κρυφή κατάκτηση. Και δεν ήταν πάντα έτσι η ζωή. Και δεν πρέπει να είναι έτσι μαρτυρική η ζωή. Κινούμαστε ως ναυάγια σ' έναν ωκεανό κρατικής καταστολής, ψέματος, ληστείας, φασισμού. Κι αρπαζόμαστε απ' όπου μπορούμε ο καθένας για να σταθούμε όρθιοι. Δυσκολευόμαστε να δούμε ότι είμαστε όλοι ναυάγια από το ίδιο καράβι, δυσκολευόμαστε να συνταιριάξουμε τις σανίδες και να φτιάξουμε τη σχεδία που θα χωρέσει τους περισσότερους. Κολυμπάμε από δω κι από κει χωρίς πυξίδα, αδιάφοροι για τον διπλανό που θαλασσοδέρνεται χειρότερα από εμάς, έρμια του κάθε πολιτικάντη έμπορου της σωτηρίας, σκόρπια ναυάγια.

Αλλά δεν σώζεσαι έτσι, δεν μπορείς να σωθείς έτσι. Πρέπει να μπορέσεις να δεις ότι το πεδίο μάχης όπου πολεμάς, ο μοναχικός σου αγώνας πάνω στη μικρή σου σανίδα δεν θα σε γλιτώσει. Ο παγκοσμιοποιημένος καπιταλισμός με το υποχείριο φασιστικό κράτος θα σε πνίξει αργά ή γρήγορα στην πλημμυρίδα της προγραμματισμένης καταστροφής των ελάχιστων δικαιωμάτων, της ελάχιστης αξιοπρέπειάς σου. Πρέπει να αναζητήσεις μαζί με άλλους συντρόφους *καινούργια πεδία αγώνα, αφύλακτα από την εξουσία πεδία*, όπως αυτό, για παράδειγμα, που ανακάλυψαν οι καθαρίστριες του Υπουργείου Οικονομικών, όπως αυτό που ανακάλυψαν οι κάτοικοι στις Σκουριές, όπως αυτό που ανακάλυψαν (αλλά γρήγορα έχασαν, λόγω της άξεστης συνδικαλιστικής τους ηγεσίας) οι εργαζόμενοι στην ΕΡΤ. Υπάρχουν πάντα πεδία μάχης αφύλακτα – κι είναι πρωτίστως δουλειά της Αριστεράς να τα ανακαλύψει, να τα στηρίξει, να τα μετατρέψει σε πυλώνες μαζικής αντίστασης. Το *Πεδία Μάχης Αφύλακτα* εστιάζει σ' εκείνα τα πεδία της κουλτούρας και του πολιτισμού που, εδώ και δεκαετίες, στοιχειώνουν την ελληνική συνείδηση και που, εν τέλει, καθορίζουν υπογείως την πολιτισμική παρακμή αυτής της χώρας.

ΕΡ. Έχεις θητεύσεις στη γραφή χρόνια, ως μυθιστοριογράφος, ως μεταφραστής, ως δοκιογράφος. Και θα έλεγα ότι οι γέφυρες, οι ωσμώσεις μεταξύ των τριών αυτών ιδιοτήτων είναι φανερές στο έργο σου. Μίλησέ μας για αυτές, αλλά και τις εντάσεις, τις διαφορές.

Α.Μ. Είμαστε μάρτυρες εδώ και δεκαετίες μιας γραφής που απομιμείται την τέχνη του λόγου, μιας νεο-Άρλεκιν γραφής που στην καλύτερη περίπτωση είναι τετριμμένη δημοσιογραφία. Το να γράφεις σήμερα απαιτεί τέχνη, ίσως και περισσότερη τέχνη από παλιά. Μάλιστα, επειδή τα όρια ανάμεσα στο ψεύτικο και το αυθεντικό, ως προς την τέχνη του λόγου, έχουν πλέον χαθεί για πολύ κόσμο, επειδή η παιδεία είναι γενικευμένη, ό,τι γράφεις σήμερα (είτε είναι μυθοπλασία είτε δοκίμιο, είτε μετάφραση) εξ ανάγκης αποκτά και έναν διδακτικό (με την ανθρωπιστική έννοια της λέξης) χαρακτήρα. Εγώ, γράφω πάντα, κιόλας από το πρώτο μου βιβλίο, το μυθιστόρημα *Όλντσομπιλ* (1980), με μια τέτοια πολιτική / διδακτική εμμονή που σχετίζεται με την κουλτούρα. Είτε πρόκειται για την ανάλυση του *Ulysses* του Τζόις (1995, 2001, 2010), είτε για τη μυθοπλαστική ανάγνωση του προβλήματος της τρομοκρατίας (*Η μανία με την Άνοιξη*, 2006, 2009) είτε για την πολιτική απειθεία (*Το*

Χαστουκόδεντρο, 2012) κλπ., αυτό που ανέκαθεν με καίει είναι να ανιχνεύσω για τον αναγνώστη το συχνά σκοτεινό υπόστρωμα της κυρίαρχης κουλτούρας: τις ιδιόμορφες ιστορικές συνθήκες που το γεννούν, το πλέγμα των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων που το οικοδομεί, τη σχέση του με το εκάστοτε διακύβευμα της συγκυρίας.

ΕΡ. Σε ένα από τα πρώτα κείμενα του τόμου, δημοσιευμένο μάλιστα στα «Ενθέματα» της «Κυριακάτικης Αυγής», το 1999, αναρωτιέσαι πότε πεθαίνει μια «πατρίδα ιδεών». Τι θα έλεγες σήμερα, δεκαπέντε χρόνια μετά; Και γενικότερα τι είναι το κρίσιμο που έχει αλλάξει αυτά τα δεκαπέντε χρόνια;

Α.Μ. Στο άρθρο του 1999, διατύπωνα μια διαμαρτυρία για το σχεδόν καθολικό κύμα της πολιτικής / πολιτισμικής συναίνεσης που κατέτρυχε από τότε την Ελλάδα. Συναίνεση σε ό,τι υποβαθμίζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Τόνιζα ότι πατρίδα, τόσο για μας όσο και για όλον τον παγκοσμιοποιημένο κόσμο των χρηματιστηριακών αξιών που υποκατάστησαν διά της βίας τις ανθρωπιστικές, είναι μία και μόνη: αυτή που ορίζουν το Marlboro, η Cola, η Microsoft. Μιλώντας μάλιστα για τη θέση του διανοουμένου απέναντι σ' αυτό το επιθετικό κύμα προγραμματισμένης υποβάθμισης της ζωής τόνιζα: «ο διανοούμενος μπορεί μόνο να κάνει αυτό που έκανε πάντα: να αντισταθεί στο ακατάσχετο ρεύμα χρηματισμού της ανθρώπινης ζωής, να διασώσει τη Μνήμη, να υπερασπιστεί την παγκόσμια πατρίδα των ανθρωπιστικών ιδεών, να χτυπήσει τον ρατσισμό, τον φασισμό, τον ιμπεριαλισμό – όποιο εκσυγχρονιστικό προσωπείο κι αν φοράνε, να διεκδικήσει περισσότερη ελευθερία, τώρα και πάντα».

Δεν είναι, λοιπόν, φανερό ότι από τότε όλα έχουν αλλάξει προς το χειρότερο; Η έκτοτε βαθμιαία συναίνεση του κόσμου αποτέλεσε την ασφαλή βάση πάνω στην οποία σήμερα ο ρατσισμός, ο φασισμός, ο ιμπεριαλισμός κατάφερε να γίνει κυρίαρχο καθεστώς. Όταν έγραφα αυτά τα πράγματα το 1999, ορισμένοι συνάδελφοί μου με λοιδωρούσαν ως «παλαιοκομματικό» και άλλα τέτοια όμορφα. Σήμερα σιωπούν. (Δυστυχώς, όμως, δεν σιωπούν από ενοχή, αλλά από τον φόβο μήπως δυσαρεστήσουν την εξουσία που της επέτρεψαν να παγιωθεί με βολικό αντάλλαγμα να τους περιθάλπει.)

ΕΡ. «Το μέλλον τώρα» επιγράφεται η δεύτερη ενότητα του βιβλίου όπου εκτενή δοκίμια αναφέρονται στο Διαδίκτυο, στα Γκραφίτι, στις Δημόσιες βιβλιοθήκες. Τι σχέση έχουν όλα αυτά μεταξύ τους;

Α.Μ. Ζούμε οι πάντες, μέσα από τον διαδικτυωμένο υπολογιστή, σε ένα απέραντο εργοστάσιο-παιχνιδότοπο. Παρέχουμε εδώ 24ωρη δωρεάν εργασία ενώ ταυτόχρονα έχουμε την ψευδαίσθηση, λιγότερο ή περισσότερο ισχυρή στον κάθε χρήστη, ότι παίζουμε. Όλα γίνονται, όλα μπορούν να γίνουν σ' αυτόν τον, όχι εικονικό, αλλά προέκταση της πραγματικότητάς μας κόσμο. Είμαστε, είτε μας αρέσει είτε όχι, κομμάτια ενός απέραντου βίντεο γκέιμ. Το πληρώνουμε, το παρακολουθούμε, του χαρίζουμε τον χρόνο μας, το ακολουθούμε, ζούμε εκεί. Το Διαδίκτυο είναι μια λαϊκή αγορά, όπως λαϊκή τέχνη είναι τα ελεύθερα γκραφίτι στους δρόμους. Εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο διαμορφώνουν απόψεις για τα πάντα μέσα σ' αυτή τη λαϊκή αγορά, μέσα από αυτή τη λαϊκή τέχνη. Αυτό από μόνο του αποτελεί ενδιαφέρον στοιχείο. Είναι ένα πεδίο, βεβαίως, καλά οχυρωμένο από την Εξουσία (εξηγείται στο βιβλίο) αλλά είναι ένα πεδίο όπου στο άμεσο μέλλον θα διεξαχθούν κρίσιμες μάχες. Αυτό μας φέρνει στο θέμα των δημοσίων βιβλιοθηκών και του εγχειρήματος που έχει αναλάβει το Ίδρυμα Νιάρχου να τις μετατρέψει (τις καλύτερες της χώρας) σε

«μαγαζιά» βίντεο γκέιμ, δηλ. να μετατρέψει τον αναγνώστη σε χρήστη, τον στοχασμό σε παιχνίδι, την ανάγνωση σε ζάπινγκ, την κουλτούρα σε κατανάλωση.

ΕΡ. Η κρίση, ο πολιτισμός, η Αριστερά, η πολιτική είναι βασικοί άξονες που διαπερνάν το βιβλίο, και θα έλεγα συναρθρωμένοι μέσα από την οπτική, την παρέμβαση αυτού που θα λέγαμε «αριστερός διανοούμενος» ή «ανεξάρτητος διανοούμενος». Τι λες;

Ξέρετε, σήμερα τα ονόματα, οι όροι, τα σημαίνοντα δεν παραπέμπουν ευθέως σε παγιωμένα νοήματα όπως παλιά. Οφείλουμε να προσέχουμε όταν χρησιμοποιούμε όρους όπως Αριστερά, Πολιτική, Πολιτισμός, Διανοούμενοι. Να προσέχουμε επειδή έχει χαθεί ο λώρος που συνδέει αυτά τα ονόματα με την ιστορική παράδοση, έχει χαθεί η πνευματική διαδρομή του Παραδείγματος, έχει χαθεί η επιτελεστική σημασία των όρων, η δυναμική τους. Βιώνουμε μια πολύχρονη πολιτισμική παρακμή. Τώρα που βρισκόμαστε στο ναδίρ χρειάζεται να επανεφεύρουμε τα πάντα: τις αυτονότητες, κάποτε, αξίες, τα αυτονόητα, κάποτε, δικαιώματα, τον αυτονόητο, κάποτε, ανθρωπισμό. Και μαζί με αυτά την αυτονόητη και φθαρμένη έννοια της «Αριστεράς», του «διανοουμένου» κλπ. Στην παρακμή που ζούμε ο διανοούμενος, γράφω στο *Πεδία Μάχης Αφύλακτα*, «θα υποχρεωθεί αργά ή γρήγορα να διαλέξει: ή θα γίνει ξανά επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια ή δεν θα υπάρξει». Υποθέτω ότι η θέση μου είναι σαφής.